

УДК 343. 53

I. Khar

THEORETICAL AND APPLIED PROBLEMS OF A COMMITTER OF CRIMES AGAINST INDUSTRIAL SAFETY

I.O. Харь

*кандидат юридичних наук, доцент,
заступник завідувача кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»*

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ СУБ'ЄКТА СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

Постановка проблеми. З'ясування суб'єкта складів злочинів проти безпеки виробництва має істотне значення для теорії кримінального права та правозастосовної практики. Це зумовлює подальше їх дослідження й переосмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам суб'єкта злочинів проти безпеки виробництва присвятили свої праці такі вчені: С.В. Гізимум, В.В. Ємельяненко, В.І. Касинюк, М.І. Хавронюк, В.О. Навроцький, О.А. Чуваков, О.В. Микитчик та ін. Проте до цього часу ця проблема не знайшла свого належного вирішення.

Мета статті полягає у з'ясуванні теоретичних і прикладних проблем суб'єкта злочинів проти безпеки виробництва.

Основні результати дослідження. Проблемам суб'єкта злочинів, зокрема проти безпеки виробництва, отримали певну теоретичну розробку в юридичній науці [1, с. 142–157; 2, с. 1–318; 3, с. 1–36]. У цьому сенсі суб'єктом кримінального права визнає фізичну осудну особу, що досягла до моменту вчинення злочину віку, з якого може настати кримінальна відповідальність [1, с. 142–157]. Відсутність будь-якої з цих ознак виключає склад злочинного діяння і застосування покарання. Ці вимоги стосуються і злочинів проти безпеки виробництва. Така значимість окреслених у назві статті суб'єктів злочинів потребує зосередження уваги на їх дослідженні, зокрема, на класифікації цих суб'єктів.

Як відомо, в юридичній літературі існують різні погляди на класифікацію суб'єктів злочину. Одні автори стверджують, що ними можуть бути як приватні, так і службові особи [4, с. 23–24]; другі вважають, що суб'єктами злочинів можуть бути будь-які особи [5, с. 7–10]; треті наполягають на тому,

що суб'єктом злочину можуть бути як громадяни, так і службові особи [6, с. 42]; четверті поділяють суб'єктів на загальні і спеціальні [7, с. 544–562].

Така суперечлива класифікація суб'єктів злочину, їх тлумачення в науці кримінального права та судовій практиці не може надати допомоги правоохоронним органам і судам у справі боротьби зі злочинними проявами. Стан, що склався, викликає необхідність більш поглибленого дослідження суб'єкта злочину і, зокрема, суб'єкта складів злочинів проти безпеки виробництва. Щоб отримати з цього питання переконливу відповідь, необхідно дати тлумачення терміна «приватна особа». Згідно зі «Словарем русского языка» С. Ожегова, слово «частный, -ое» означає «являющийся отдельной частью чего либо, не общий, не типичный. Личный, не общественный, не государственный» [8, с. 806]. Близьке за значенням, хоча і більш обмежене тлумачення терміна «приватний» пропонує «Толковый словарь русского языка» В. Даля: «относящийся к части, общему, исключение» [9, с. 583]. Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «приватна особа» визначає так: «людина як неофіційна особа» [10, с. 1110].

З існуючих тлумачень терміна «приватна» ще не можна визначити ознаки приватної особи. В цьому контексті слід погодитися з думкою В.К. Матвійчука, який вважає, що для реалізації цієї мети необхідно скористатися тими приписами, що є у Кримінальному Кодексі України (ст. 364 КК), а саме: ознаками службової особи, а також ознаками неслужбової особи, що визначені в юридичній літературі [11, с. 264]. Порівнюючи зазначені ознаки і правові наслідки, що є на практиці, які стосуються як службових осіб, так і неслужбових, використовуючи для пояснення тлумачення терміна «приватна», що наводиться у словниках, можна визначити ознаки суб'єкта приватної особи як суб'єкта злочинів проти безпеки виробництва [11, с. 264].

Найбільш прийнятним, на наш погляд, є визначення й обґрунтування ознак суб'єкта складу злочину через діяльність і функції суб'єкта, як це пропонують деякі автори [11, с. 264]. Що ж стосується службових осіб, які вчиняють злочини або які дають вказівку на вчинення злочину, то їх діяльність згідно зі ст. 364 КК зводиться до здійснення постійно або тимчасово функцій представників влади, виконання організаційно-господарчих функцій або до виконання таких обов'язків за спеціальними повноваженнями. Суть однієї функції полягає в безпосередньому управлінні людьми, виробничими процесами; іншої – у колі обов'язків, пов'язаних з розпорядженням і управлінням державним, комунальним або приватним майном, засобами виробництва тощо [11, с. 264].

Слід наголосити на тому, що в частини суб'єктів функції службової особи відсутні. Враховуючи це, важливо звернути увагу на те, що неможливо дати визначення неслужбової особи як суб'єкта складу задекларованих діянь без розкриття змісту виробничих чи професійних функцій, які суб'єкт виконує під час вчинення злочину. Ними є: 1) виробничі функції, в процесі яких відбувається процес виробництва; 2) професійні функції – відносно-постійний рід трудової діяльності, яка передбачає певну сукупність теоретичних знань, практичного досвіду і трудових навичок [11, с. 264]. Натомість приватна особа, як показує вивчення кримінальних справ та інших джерел, вчиняє злочин не у

зв'язку з роботою, що виконувалась, або зі службовими повноваженнями чи професійними функціями [11, с. 264].

Слід погодитися з твердженням, що поняття «приватна особа» і «службова особа» належать до різних систем підрахунку, а отже, їх не можна порівнювати й протиставляти [12, с.196]. Отже, методично правильно розглядати конкретні системи в конкретних умовах, тому службову особу не слід протиставляти приватній особі, оскільки ці два поняття не вичерпують об'єму поняття суб'єкт злочину [12, с. 196]. Це збігається з думкою, що при діленні певного поняття (в даному випадку поняття «суб'єкт злочину») сума об'ємів понять–ділників (посадова, непосадова і приватна особа) повинна бути рівною об'єму поняття, що ділиться [12, с. 196]. Якщо вилучити з поняття «суб'єкт злочину» непосадову особу, то сума об'ємів поняття, що ділиться, буде неповною, тобто меншою. Ми також погоджуємося з тим, що використання терміна «громадяни» в поєднанні зі службовими особами як складовими суб'єкта злочину неправомірне [12, с. 197]. Адже таке поєднання можливих суб'єктів окремого складу злочину призводить до відомої логічної помилки, тобто невідповідності членів поділу і їх перерізу, перетину, а також призводить і до другої логічної помилки – неповноти ділення.

Особливий підхід до визначення суб'єкта окремого складу злочину пропонує А. Писарев, використовуючи поняття «будь-які особи». Необхідно зважити на те, що таке позначення суб'єкта надто загальне порівняно з перерахованими і не має достатнього ступеня конкретизації, яка необхідна для правоохоронних органів. Проте таке визначення, на наш погляд, прокладає шлях для майбутнього розуміння загального суб'єкта злочину, яке буде відповідати філософській категорії «загального».

Стосовно ж поділу суб'єктів на загальний і спеціальний суб'єкти, то він лише в загальних рисах відображає соціальний і правовий статус суб'єкта аналізованих складів злочинів.

Ми переконалися в тому, що теоретичне вирішення питання про суб'єкт злочинів проти безпеки виробництва має слугувати практиці боротьби зі злочинністю у цій сфері. Розробки в науці кримінального права можуть бути сприйняті практикою лише в тому випадку, якщо вони в достатній мірі конкретизовані і базуються на реальних умовах життя суспільства [11, с. 365].

Таким чином, загальнотеоретичні підходи до суб'єкта злочинів, зокрема щодо складу злочинів проти безпеки виробництва, дають змогу провести дослідження суб'єкта злочинів в означеній сфері і з'ясувати їх позначення (відображення) у кримінальному законі.

Аналіз норм про відповідальність за злочини проти безпеки виробництва свідчить про різний підхід законодавця до описання суб'єктів злочинів, передбачених стст. 271–275 КК України. Так, у ч.1 ст. 271 КК суб'єктом злочину називається службова особа або громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності, які порушили вимоги законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці [13]. Що стосується злочинів, перерахованих нами, то суб'єкт злочину конкретно не називається, а позначається загальними словами: за ст. 272 КК суб'єкт злочину – особа, яка зобов'язана дотримуватись

правил безпеки під час виконання робіт, з підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві (тобто не порушувати їх); за ст. 273 КК суб'єкт злочину – особа, яка зобов'язана дотримуватися правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах (тобто не порушувати правил безпеки); за ст. 274 КК суб'єкт злочину – особа, яка зобов'язана дотримуватися на виробництві правил ядерної або радіаційної безпеки (тобто не порушувати на виробництві правил ядерної або радіаційної безпеки); за ст. 275 КК п суб'єкт злочину – особа, яка зобов'язана дотримуватися правил під час розроблення, конструювання, виготовлення чи зберігання промислової продукції, що стосується безпечного її використання, а також під час проектування чи будівництва, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд (тобто не порушувати таких правил) [13].

Стосовно позиції законодавця України існують різні судження. Так, одні автори вважають, що в більшості норм законодавець умисно не називає, а отже, надає можливість притягувати до відповідальності осіб, яким притаманний різний правовий статус (це стосується диспозицій тих складів злочинів, які відсилають нас до певних правил), в інших випадках законодавець описує диспозицію статті, де спеціально називає суб'єкта злочину [14, с. 85].

На нашу думку, Є.Н. Жевлаков, В.К. Матвійчук та інші автори лише констатують наслідки діяльності законодавця в зазначеній сфері. Все ж таки більш цінною для законотворчої, правозастосовної та наукової діяльності є не констатація наслідків діяльності законодавця, а причина, що його змусила так описувати суб'єкт злочинів проти безпеки виробництва. Вирішити таку широку і важливу для теорії і практики проблему в рамках тільки цієї статті досить складно. Проблема потребує спеціального дослідження на рівні докторських і кандидатських дисертацій (залежно і від рівня, і від об'єму узагальнення предмета цього дослідження). Ми лише науково обґрунтуємо (в загальному) стан цього питання в злочинах проти безпеки виробництва, порушивши це важливе для науки кримінального права питання як постановку проблеми.

Проведений нами аналіз злочинів, передбачених статтями 271–275 КК України показує, що на такі підходи законодавця до проблеми цих злочинів можна пояснити так: 1) відсутність у осіб, що залучались до підготовки законопроектів, достатнього досвіду такої роботи; 2) відсутність професіоналізму в парламентарів; 3) використання «доцільного» з точки зору законодавчої техніки того чи іншого складу злочину проти безпеки виробництва; 4) поспішність у прийнятті законодавцем кримінально-правових норм, що стосуються безпеки виробництва, без ґрунтовної наукової бази; 5) нечітке бачення меж дії тих чи інших кримінально-правових приписів, що нами аналізуються.

Розглянемо існуючі точки зору щодо суб'єкта злочинів проти безпеки виробництва. Так, одні автори вважають, що «суб'єктом цих злочинів може бути будь-яка особа, що досягла шістнадцятирічного віку, яка була зобов'язана дотримуватися чи відповідала за дотримання названих правил. В окремих складах це може бути спеціальний суб'єкт злочину, наприклад, службова особа (ст. 275 КК) або особа, яка відповідала за дотримання певних правил (ст. 274 КК). У деяких складах злочину такі діяння може вчинити загальний або спе-

ціальний суб'єкт (ст. 273 КК) підприємства, установи, організації або громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності» [15, с. 443]; другі до нього відносять «спеціальний суб'єкт. Це особа, на яку покладені спеціальні обов'язки щодо дотримання відповідних правил. На наявність таких обов'язків вказують накази по підприємству, посадові інструкції тощо» [16, с. 388]; треті стверджують, що суб'єкт злочинів проти безпеки виробництва – спеціальний. Це особи, які зобов'язані дотримуватися правил безпеки виробництва. За правовим статусом їх можна поділити на три групи: службові особи та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, на що прямо вказано у ст. 271 КК, в інших випадках це випливає із закону (статті 272–275 КК); робітники і службовці (статті 272–275 КК); сторонні для виробництва особи (статті 273 і 274 КК). Виходячи з виняткової небезпеки вибухонебезпечних підприємств (цехів), виробництва, де використовуються ядерні та радіоактивні матеріали, сторонні особи, які перебували з дозволу (правомірно) на таких підприємствах (екскурсанти, працівники інших підприємств, установ, організацій та ін.), зобов'язані у встановленому нормативними актами порядку дотримуватися правил безпеки, зміст яких можна сприйняти без спеціальної підготовки. Наприклад, на вибухонебезпечному виробництві – курити заборонено» [17, с. 329]; четверті наполягають на тому, що «суб'єкт злочинів проти безпеки виробництва – спеціальний. Це особи, на яких покладені спеціальні обов'язки щодо дотримання відповідних правил. За правовим статусом вони можуть поділятися на три групи: службові особи та фізичні особи, які використовують найману працю (статті 272–275 КК); робітники і службовці (статті 272–275 КК); сторонні для виробництва особи (статті 273–274 КК)» [18, с. 436]; п'яті дотримуються того, що суб'єкт злочину: за ст. 271 КК – спеціальний – це може бути службова особа підприємства, установи, організації або громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності; за ст. 272 КК – може бути будь-яка фізична особа, яка досягла шістнадцятирічного віку і зобов'язана дотримуватися відповідних правил; за ст. 273 КК – будь-яка фізична осудна особа, що досягла шістнадцятирічного віку і зобов'язана дотримуватися відповідних правил, у тому числі працівники підприємства, службові особи, експерти, практиканти; за ст. 271 КК – фізична осудна особа, яка відповідала за дотримання цих правил, що досягла шістнадцятирічного віку; за ст. 275 КК – будь-яка фізична осудна особа, яка була зобов'язана дотримуватися цих правил, що досягла 16-річного віку [19, с. 566, 568, 569, 571, 572]; шості упевнені, що суб'єкт злочину: за ст. 271 КК – спеціальний, а саме службова особа підприємства, установи, організації, яка на підставі наказу адміністрації, посадової інструкції чи відповідно до займаної посади має спеціальні обов'язки з охорони праці, або громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності (у разі порушення вимог законодавства про охорону праці, що потягло кримінально-правові наслідки, інші службові особи з урахуванням справи, можуть нести відповідальність за злочини у сфері неслужбової діяльності, а рядові працівники – за злочини проти життя та здоров'я особи); за ст. 272 КК – спеціальний: особи, на яких покладено обов'язок забезпечувати додержання правил безпеки при виконанні робіт з підвищеною небезпекою: громадяни – суб'єкти підприємницької діяль-

ності, службові особи (керівники робіт, інженерно-технічні працівники), робітники і службовці відповідних підприємств (цехів) та виробництв; сторонні особи (екскурсанти, робітники інших установ та організацій тощо) у разі, якщо до їхнього відома в установленому порядку було доведено правила безпеки на відповідних об'єктах; за ст. 273 КК суб'єкт збігається зі ст. 272 КК; за ст. 274 КК суб'єкт збігається з приписами ст. 272 КК; за ст. 275 КК – спеціальний, а саме особа, яка зобов'язана під час розроблення, конструювання, виготовлення чи зберігання промислової продукції дотримувати правил, що стосуються безпечного її використання або особа, яка зобов'язана під час проектування чи будівництва дотримуватися правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, наприклад, головний архітектор чи головний інженер проекту, керівник проектного підрозділу, головний спеціаліст [20, с. 620, 622, 624, 625, 627].

Опрацювання наведених вище точок зору щодо визначення суб'єкта злочинів у діяннях проти безпеки виробництва свідчить, що всі вони важливі для теорії кримінального права. У цьому сенсі слід погодитися з думкою В.К. Матвійчука, що це стосується таких положень, як: 1) залежність таких суб'єктів від виробничої діяльності та безпеки виробництва при цьому; 2) відповідальність за такі злочини службових осіб підприємства, установи, організації або громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, які мають дотримувати вимог законодавства та інших нормативно-правових актів з охорони праці; 3) відповідальність особи, яка зобов'язана дотримуватися правил: безпеки під час виконання робіт з підвищеною на виробництві або будь-якому підприємстві; безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах на виробництві правил ядерної або радіаційної безпеки; правил під час розроблення, конструювання, виготовлення чи зберігання промислової продукції, що стосуються безпечного її використання, а також порушення під час проектування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель, споруд [11, с. 273].

Слід зазначити, що незважаючи на те, що ці положення хоча і є певним досягненням у дослідженні суб'єкта складів злочинів проти безпеки виробництва, все ж вони лише підтверджують перелік суб'єктів, запропонований вище: службова, неслужбова або приватна особа. Отже, винятком з цього є те, що з положення службових і неслужбових осіб необґрунтовано вилучають лише якусь одну або дві функції та їх переважно ідеалізують, разом з тим усі з вищезазначених точок зору не позбавлені тих недоліків, що нами критикувались в опублікованих працях і в цій статті при розгляді загальнотеоретичних проблем, що стосуються суб'єкта злочину взагалі і досліджуваних діянь зокрема.

Аналіз існуючих точок зору на суб'єкт кожного зі злочинів дає змогу виокремити з них позитивні положення, які допоможуть нам визначитися із задекларованим нами суб'єктом злочину. Так, позитивними положеннями з існуючих точок зору на суб'єкт злочину порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК) є такі: 1) це спеціальний суб'єкт, а саме: службова особа підприємства, установи, організації або громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності, які на підставі законодавства, на підставі наказу адміні-

страції, посадової інструкції чи відповідно до займаної посади має спеціальні обов'язки про охорону праці; 2) у разі порушення вимог законодавства про охорону праці, що потягло за собою кримінально-правові наслідки, інші службові особи з урахуванням обставин справи, можуть нести відповідальність за злочини у сфері службової діяльності, а рядові працівники – за злочини проти життя та здоров'я особи. З існуючих точок зору на суб'єкт злочину порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ст. 272 КК) можна виокремити такі позитивні положення: 1) це спеціальний суб'єкт, а саме: особа, яка зобов'язана дотримуватися правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві, тобто це особи, на яких покладено обов'язок забезпечувати додержання правил безпеки при виконанні робіт з підвищеною небезпекою (громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, службові особи, керівники робіт, інженерно-технічні працівники), робітники і службовці відповідних підприємств (цехів) та виробництв; 2) сторонні особи (екскурсанти, робітники інших установ та організацій) у разі, якщо до їхнього відома в установленому порядку було доведено правила безпеки на відповідних об'єктах; 3) наявність такого суб'єкта впливає із змісту закону. З існуючих точок зору на суб'єкт злочину порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах (ст. 273 КК) можна виокремити такі позитивні положення: 1) це особа, яка зобов'язана дотримуватися правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах, тобто це будь-яка фізична осудна особа, що досягла шістнадцятирічного віку і зобов'язана дотримуватися відповідних правил; 2) це службові особи вибухонебезпечних підприємств або у вибухонебезпечних цехах; робітники і службовці цих підприємств і цехів; громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, які займаються такою виробничою діяльністю; експерти, практиканти, у разі якщо до їхнього відомого в установленому порядку було доведено правила безпеки на відповідних об'єктах. З існуючих точок зору на суб'єкт порушення правил ядерної або радіаційної безпеки (ст. 274 КК) можна виокремити такі позитивні положення: 1) це особа, яка зобов'язана дотримуватися на виробництві правил ядерної або радіаційної безпеки, тобто це службові особи, які мають забезпечувати такі безпеки згідно з покладеними на них обов'язками, робітники та службовці, які працюють на виробництві, яке відноситься до цієї сфери, громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності цієї сфери; 2) сторонні особи: екскурсанти, практиканти, яким в установленому законом порядку доведені такі правила безпеки. З існуючих точок зору на суб'єкт злочину порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд (ст. 275 КК), можна виокремити такі позитивні положення: 1) це особа, яка зобов'язана дотримуватися під час розроблення, конструювання, виготовлення чи зберігання промислової продукції правил, що стосуються безпечного її використання, а також порушення під час проектування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд; 2) це може бути головний архітектор чи голо-

вний інженер проекту, керівник проектного підрозділу, головний спеціаліст тощо.

Апелюючи до переліку суб'єктів складів злочину проти безпеки виробництва, здійснимо їх безпосереднє дослідження. Спочатку звернемося до діянь, суб'єктом яких можуть бути службові особи. В чинному КК України до них належать ті, які прямо в статтях цього розділу передбачають суб'єктом цього злочину службову особу, зокрема ст. 271 КК: «Порушення вимог законодавства та інших нормативно-правових актів про охорону праці службовою особою підприємства, установи, організації..., якщо це порушення заподіяло шкоду здоров'ю потерплого» [13]. У чинному КК до них належать ті, які випливають зі змісту закону, зокрема стст. 272–275 КК України [13].

Згідно з ч. 3 ст. 18 КК України «службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, якими особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом» [13].

Звернемося до діянь, передбачених розділом X Особливої частини КК, суб'єктом яких можуть бути спеціальні суб'єкти, а саме: (службова чи неслужбова або приватна особа), на яку покладено обов'язок дотримуватися відповідних правил, до них належать діяння, передбачені статтями 272, 273, 274, 275 КК України.

Певною мірою питання визначення суб'єктів подібних злочинів на законодавчому рівні знайшло вирішення у законодавстві деяких зарубіжних держав (КК Республіки Польща [21], КК Республіки Болгарія [22], КК Швеції [23], КК Японії [24], КК Норвегії [25]).

Висновки. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що суб'єктом злочинів проти безпеки виробництва можуть бути: за ст. 271 КК – фізична осудна службова особа підприємства, установи, організації або громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), яким до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності та такі, які зобов'язані забезпечити вимоги законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці; за ст. 272 КК – фізична, осудна, службова, неслужбова особа (України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), яким до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності, тобто особа, яка зобов'язана дотримуватися правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві; за ст. 273 КК – фізична осудна, приватна, службова особа, суб'єкт підприємницької діяльності (громадянин України, особа без громадянства, громадянин

іноземної держави), яка зобов'язана дотримуватися правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах та якій до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності; за ст. 274 КК – фізична, осудна, службова, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності, тобто особа, яка зобов'язана дотримуватися на виробництві правил ядерної або радіаційної безпеки; за ст. 275 КК – фізична осудна, службова, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнився вік кримінальної відповідальності, тобто особа, яка зобов'язана дотримуватися під час розроблення, конструювання, виготовлення чи зберігання промислової продукції правил, що стосуються безпечного її використання, а також порушення під час проектування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Сташис В.В., Тацій В.Я.* Суб'єкт преступлення / В.В. Сташис, В.Я. Тацій // Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Общая часть. – К. : Наукова думка, 1985. – С. 142–157.
2. *Павлов В.Г.* Суб'єкт преступлення / В.Г. Павлов. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 318 с.
3. *Розенко В.І., Матвійчук В.К.* Суб'єкт злочину / В.І. Розенко, В.К. Матвійчук // Лекція. – Київ : Українська академія внутрішніх справ, 2004. – 37 с.
4. *Вольфман Г.* Уголовно-правовая охрана леса / Г. Вольфман // Радянське право. – 1981. – №11. – С. 23–24.
5. *Писарев А.* Правовая охрана и защита лесов / А. Писарев // Советская юстиция. – 1982. – №7 – С. 7–10.
6. *Пакутин В.* Ответственность за незаконную порубку леса / В. Пакутин // Социалистическая законность. – 1978. – №11. – С. 40–42.
7. *Наумов А.В.* Российское уголовное право. Курс лекций: В 3 т.; Т.1. Общ. часть / А.В. Наумов. – М. : Волтерс. Клувер, 2007. – 736 с.
8. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка / Под ред. – корр. НН СССР Н.Ю. Шведовой. – 19 изд. испр. – М. : Рус.яз., 1987. – 846 с.
9. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка. – М. : Рус.яз., 1999. – Т. IV. – 779 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Укладач і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
11. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : Монографія / В.К. Матвійчук. – К. : Азимут – Україна, 2005. – 464 с.
12. *Матвійчук В.К.* Теоретичні та прикладні проблеми кримінально – правої охорони навколишнього природного середовища : Монографія / В.К. Матвійчук. – К. : Національна академія управління, 2011. – 368 с.
13. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року №2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

14. Жевлаков Э.Н. Общие вопросы квалификации преступлений в области охраны окружающей среды: Учебное пособие / Э.Н. Жевлаков. – М. : ВЮЗИ, 1986. – 86 с.

15. Заика А.В. Преступление против опасности производства / А.В. Заика // Уголовное право Украины. Общая и Особенная части : [учебник] / Под ред. заслуженного деятеля науки и техники Украины, докт. юрид. наук., профессора Е.Л. Стрельцова. – Х. : ООО «Одиссей», 2002. – С. 442–447.

16. Навроцький В.О. Злочини проти безпеки виробництва / В.О. Навроцький // Кримінальне право України. Особлива частина : [підручник] / (Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.) – Вид. 2-ге, переробл. Та допов.; за ред. М.І. Мельника, В.І. Клименка. – К. : Атіка, 2008. – С. 388–395.

17. Борисов В.І. Злочини проти безпеки виробництва / В.І. Борисов // Кримінальне право України: Особлива частина: [підручник] / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В.Я. Тація, В.І.Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. І допов. – Х. : Право, 2015. – С. 325–339.

18. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Злочини проти громадської безпеки / О.О. Дудоров, Р.О. Мовчан // Кримінальне право (Особлива частина): [підручник]; за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – [2-ге вид.]. – К. : ВД «Дакор», 2013. – С. 431–449.

19. Поплавский И.Г. Преступление против безопасности производства / И.Г. Поплавский // Уголовный кодекс Украины. Комментарий; под. ред. Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрельцова. – Харьков, ООО «Одиссей», 2001. – С. 565–572.

20. Осадчий В.І., Чернявський С.С. Злочини проти безпеки виробництва / В.І.Осадчий, С.С. Чернявський // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. – К. : Юрінком Інтер, 2016. – С. 618–628.

21. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A I Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch. – St. Petersburg: "Yuridichesky Centei Press», 2001. – 234 p.

22. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2001. – 298 p.

23. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2002. – 366 p.

24. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. – St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2002. – 226 p.

25. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2002. – 366 p.

REFERENCES

1. Stashis V.V., Tacij V.Ja. Subekt prestuplenija / V.V. Stashis, V.Ja. Tacij // Uголовное право Украинской SSR на современном этапе. Obshhaja chast'. – К. : Naukova dumka, 1985. – S. 142–157.

2. *Pavlov V.G.* Subekt prestuplenija / V.G. Pavlov. – SPb. : Izd-vo «Juridicheskij centr Press», 2001. – 318 s.
3. *Rozenko V.I., Matviichuk V.K.* Subiekt zlochynu / V.I. Rozenko, V.K. Matviichuk // *Lektsiia*. – Kyiv : Ukrainska akademiia vnutrishnikh sprav, 2004. – 37 s.
4. *Vol'fman G.* Ugolovno-pravovaja ohrana lesa / G. Vol'fman // *Radianske pravo*. – 1981. – № 11. – S. 23–24.
5. *Pisarev A.* Pravovaja ohrana i zashhita lesov / A. Pisarev // *Sovetskaja justicija*. – 1982. – № 7 – S. 7–10.
6. *Pakutin V.* Otvetstvennost' za nezakonnuju porubku lesa / V. Pakutin // *Socialisticheskaja zakonnost'*. – 1978. – № 11. – S. 40–42.
7. *Naumov A.V.* Rossijskoe ugolovnoe pravo. Kurs lekcij: V 3 t.; T. 1. Obshh. chast' / A.V. Naumov. – M. : Volters. Kluver, 2007. – 736 s.
8. *Ozhegov S.I.* Slovar' russkogo jazyka / Pod red. – korr. NN SSSR N. Ju. Shvedovoj. – 19 izd. ispr. – M. : Rus.jaz., 1987. – 846 s.
9. *Dal' V.* Tolkovyj slovar' zhivogo velikoruskogo jazika. – M. : Rus.jaz., 1999. – T.IV. – 779 s.
10. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. I dopov.) / Ukladach i holov. red. V.T. Busel. – K. : Irpin: VTF «Perun», 2005. – 1728 s.
11. *Matviichuk V.K.* Kryminalno-pravova okhorona navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha (kryminalno-pravove ta kryminolohichne doslidzhennia) : Monohrafiia / V.K. Matviichuk. – K. : Azymut – Ukraina, 2005. – 464 s.
12. *Matviichuk V.K.* Teoretychni ta prykladni problemy kryminalno – pravovoi okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha : Monohrafiia / V.K. Matviichuk. – K. : Natsionalna akademiia upravlinnia, 2011. – 368 s.
13. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku №2341-III // *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. – 2001. – № 25–26. – St. 131.
14. *Zhevlakov Je.N.* Obshhie voprosy kvalifikacii prestuplenij v oblasti ohrany okruzhajushhej srody: Uchebnoe posobie / Je.N. Zhevlakov. – M. : VJUZ, 1986. – 86 s.
15. *Zaika A.V.* Prestuplenie protiv opasnosti proizvodstva / A.V. Zaika // *Ugolovnoe pravo Ukrainy. Obshhaja i Osobennaja chasti : [uchebnik] / Pod red. zaslužennogo deiatelja nauki i tehniki Ukrainy, dokt. jurid. nauk., professora E.L. Strel'cova*. – H. : OOO «Odisej», 2002. – S. 442–447.
16. *Navrotskij V.O.* Zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva / V.O. Navrotskij // *Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna : [pidruchnyk] / (Yu.V. Aleksandrov, O.O. Dudorov, V.A. Klymenko ta in.)* – Vyd. 2-he, pererobl. Ta dopov.; za red. M.I. Melnyka, V.I. Klymenka. – K. : Atika, 2008. – S. 388–395.
17. *Borysov V.I.* Zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva / V.I. Borysov // *Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna: [pidruchnyk] / Yu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiutiuhin ta in.; za red. prof. V.Ya. Tatsiia, V.I. Borysova, V.I. Tiutiuhina*. – 5-te vyd., pererobl. I dopov. – Kh. : Pravo, 2015. – S. 325–339.
18. *Dudorov O.O., Movchan R.O.* Zlochyny proty hromadskoi bezpeky / O.O. Dudorov, R.O. Movchan // *Kryminalne pravo (Osoblyva chastyna): [pidruchnyk]; za red. O.O. Dudorova, Ye.O. Pysmenskoho*. – [2-he vyd.]. – K. : VD «Dakor», 2013. – S. 431–449.
19. *Poplavskij I.G.* Prestuplenie protiv bezopasnosti proizvodstva / I.G. Poplavskij // *Ugolovnyj kodeks Ukrainy. Kommentarij; pod. red. Ju.A. Karmazina i E.L. Strel'cova*. – Har'kov, OOO «Odisej», 2001. – S. 565–572.
20. *Osadchyi V.I., Cherniavskij S.S.* Zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva / V.I. Osadchyi, S.S. Cherniavskij // *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho*

kodeksu Ukrainy. / D.S. Azarov, V.K. Hryshchuk, A.V. Savchenko [ta in.]; za zah. red. O.M. Dzhuzhi, A.V. Savchenka, V.V. Cherneia. – K. : Yurinkom Inter, 2016. – S. 618–628.

21. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A I Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch. – St. Petersburg: "Yundichesky Centei Press», 2001.– 234 p.

22. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2001.– 298 p.

23. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2002.– 366 p.

24. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. – St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2002.– 226 p.

25. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2002.– 366 p.

Харь І.О. Теоретичні і прикладні проблеми суб'єкта складів злочинів проти безпеки виробництва

У статті проводиться ґрунтовне дослідження складів злочинів проти безпеки виробництва, передбачених розділом X Особливої частини Кримінального кодексу України, та доводиться істотна значимість такого аналізу для теорії кримінального права і правозастосовної практики, що зумовлює подальше їх дослідження й переосмислення.

Ключові слова: злочини проти безпеки виробництва, суб'єкт злочину, службова особа, неслужбова особа, приватна особа, використання свого службового становища, юридична особа, правила безпеки, правила ядерної або радіаційної безпеки.

Харь И.А. Теоретические и прикладные проблемы субъекта составов преступлений против безопасности производства

В статье проводится обстоятельное исследование составов преступлений против безопасности производства, предусмотренных Разделом X Особенной части Уголовного кодекса Украины, и доказывается существенная значимость такого анализа для теории уголовного права и правоприменительной практики, что предопределяет дальнейшее их исследование и переосмысление.

Ключевые слова: преступления против безопасности производства, субъект преступления, должностное лицо, неслужебное лицо, частное лицо, использование своего служебного положения, юридическое лицо, правила безопасности, правила ядерной или радиационной безопасности.

Khar I. Theoretical and Applied Problems of a Committer of Crimes against Industrial Safety

In this article, a complete research of crimes against industry safety provided for under Section X of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine is made. Significant importance of such analyze for criminal law theory and law enforcement practice, which determines further research and learning, is proved.

Keywords: *Crimes against Industry Safety; Committer of a Crime; Public Individual; Non-public Individual; Private Person; Malfeasance; Legal Entity; Safety Rules; Nuclear or Radiation Safety Regulations*

Стаття надійшла до редакції 04.11.2016